

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Лотфі Гаруді Галини Степанівни

«Розвиток білінгвальної шкільної освіти в Англії та Уельсі»,

поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії

у галузі 01 Освіта / педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми дослідження. В сучасному соціокультурному просторі окреслилась тенденція розвитку багатомовності та багатомовної освіти, що зумовлено необхідністю опанування мовного досвіду, мовної культури різних народів, потребою формування толерантного ставлення до культурних здобутків різних країн через посередництво мови, а також стратегічною метою забезпечення збалансованості розвитку багатомовної і рідномовної освіти в освітній сфері. На нашу думку, саме з цих позицій виникла потреба вивчення досвіду організації полікультурної освіти загалом та білінгвальної освіти зокрема, що спроектовано сучасними соціокультурними, міграційними процесами у світовому та загальнодержавному контекстах.

Пріоритети розвитку багатомовної освіти у європейському просторі й українському соціумі зумовлені необхідністю формування нової генерації фахівців, які мають бути наділені національно свідомою та полікультурно толерантною світоглядною позицією, аксіологічною спрямованістю професійної діяльності, реалізовувати цінності мовної культури, традицій на рівні громади, держави, міжкультурного діалогу держав.

Законодавчо-нормативне врегулювання розвитку білінгвальної освіти в Україні закріплено у Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Концепції розвитку педагогічної освіти в Україні, Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, Національній доктрині розвитку освіти, «Стратегії інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» та ін. У європейському просторі засади

розвитку білінгвальної освіти та утвердження принципу полікультурності, мультикультуралізму відбувалося також у законодавчо-нормативному полі, про що свідчить ретроспектива документоутворення у цій сфері (доповідь експертів ЮНЕСКО «Застосування місцевих мов у освіті», «Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти», Європейська Культурна Конвенція, Всесвітня Декларація про освіту для всіх, Декларація про права осіб, Європейська хартія регіональних мов та мов національних меншин, Декларація ЮНЕСКО про культурне різноманіття та ін.).

У контексті визначених пріоритетів виникає питання щодо вивчення кращих освітніх традицій, удосконалення ресурсного контенту в європейських країнах, досвід яких претендує на увагу й системне вивчення та екстраполювання в українську освітню теорію й практику.

Таким чином, соціокультурна потреба вивчення кращих взірців організації білінгвальної освіти в прогресивних європейських країнах, потреба у дослідженні ретроспективи та виявлення кращих надбань білінгвальної освіти зарубіжжя, потреба в імплементації конструктивного досвіду білінгвального навчання зарубіжних країн в умовах закладів середньої освіти в Україні зумовлюють актуальність дисертаційного дослідження Лотфі Гаруді Галини Степанівни «Розвиток білінгвальної шкільної освіти в Англії та Уельсі».

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів

Достовірність одержаних результатів досягнута дисертанткою завдяки використанню значної кількості наукової літератури (362 найменування). Об'єктивність дослідницького пошуку забезпечена опрацюванням значного джерельного матеріалу, з-поміж яких – нормативні документи у сфері освіти Великої Британії (рекомендації, освітні програми, програма дисциплін, ресурсне забезпечення), законодавчі документи РАДИ Європи, ЮНЕСКО («Білінгвальна освіта: основні стратегічні завдання», «Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання», «Європейський мовний портфель», «Приведення екзаменів з мови у

відповідність до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти», «Вимоги до євроіспитів»); фонди Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника, наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка; бібліотеки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дисертанткою опрацьовано вагомий спектр праць з проблем теоретичних і практичних засад білінгвальної освіти, розвитку мовної культури, методичних основ вивчення двох і більше мов у галузі, філології, психології, психолінгвістики, соціолінгвістики тощо. Вагому групі джерел складають матеріали, опубліковані в періодичних виданнях і збірниках наукових праць, інтернет-ресурси тощо.

Достовірність дослідницького процесу також підтверджена спектром використаних методів дослідження, серед них – *аналіз і синтез* – для виявлення особливостей змісту, методів, форм, ресурсів організації білінгвальної освіти у школах обраних країн; *пошуково-бібліографічний* – передбачав вивчення бібліотечних каталогів, фондів, періодичних видань, навчальної документації; *ретроспективний, порівняльно-зіставний*, за допомогою якого розкрито особливості розвитку білінгвальної освіти у Англії та Уельсі; *емпіричні методи* (бесіди з учнями білінгвальних класів, дискусії із фахівцями, безпосереднє спостереження за білінгвальним навчально-виховним процесом); *систематизації та узагальнення* – для формулювання теоретичних і практико орієнтованих висновків дослідження; *прогностичний* – з метою обґрунтування рекомендацій щодо можливостей впровадження позитивного досвіду білінгвальної освіти Англії та Уельсу в освітньому просторі України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що *вперше* виявлено особливості шкільної білінгвальної освіти Англії та Уельсу, з-поміж яких основними є практичне застосування знань обох мов у повсякденному житті; зміна прагматичної мети володіння двома мовами з

метою подальшого професійного розвитку; спрямованість на створення комфортних умов для навчання; залучення батьків до навчальних індивідуальних програм своїх дітей; створення можливостей для отримання професійної кваліфікації у межах школи; додаткове фінансування білінгвальних шкіл на рівні місцевої влади тощо.

Особливостями змісту білінгвальної шкільної освіти в Англії й Уельсі визначено: «занурення» через мову в культурне середовище, спрямованість на утвердження принципів культуровідповідності і толерантності щодо різних народів і їх культур, збалансованість в опануванні обох мов, національно орієнтований зміст навчальних програм; структурування змісту навчання мов на основі використання потенціалу історії, географії та ін.; «європеїзація» змісту з урахуванням контекстів національної і європейської історії тощо. Серед організаційних форм білінгвальної освіти найбільш ефективними є проведення комбінованих занять з навчання мови і літератури, дидактичних дискусій, використання візуальних підказок, імерсія, методи формування техніки читання, когнітивні методи мовної підтримки тощо.

Схарактеризовано ретроспективу розвитку білінгвальної освіти в середніх навчальних закладах Англії та Уельсу. На основі аналізу широкої джерельної бази, студіювання зарубіжних праць, інформаційних ресурсів з'ясовано, що основними чинниками становлення білінгвальної шкільної освіти є такі: утвердження мовної політики, орієнтованої на ґрунтовне опанування мігрантами англійською мовою; відкриття білінгвальних шкіл (перша – 1939 р., всього – 63) розроблення нормативно-правової бази діяльності двомовних шкіл, залучення міжнародних організацій, кураторів освітніх проєктів, налагодження програм обміну вчителями й учнями з іншими країнами, створення керівних комітетів, централізована стандартизація навчання, запровадження програм мовного спрямування у підготовці вчителів-філологів тощо.

У результаті вивчення праць англійських учених, педагогів (К. Річардс

та ін.) виокремлено основні періоди розвитку білінгвальної шкільної освіти в обраних країнах, що пов'язано з уніфікацією змісту, форм і методів вивчення двох мов у школах, удосконалення курикулуму:

Окреслено можливості використання прогресивного досвіду білінгвальної шкільної освіти Англії та Уельсу в Україні на різних рівнях – на концептуальному, законодавчо-нормативному, організаційно-педагогічному; *введено до наукового обігу* невідомі та маловідомі факти, джерела й документи, які збагачують сучасні уявлення про білінгвальну освіту; *подальшого розвитку* набули положення про організацію шкільної освіти на засадах білінгвізму.

У дисертації коректно визначено науковий апарат дослідження – мета, об'єкт, предмет, задачі та методи дослідження, представлена наукова новизна і практична значущість. Названі наукознавчі складники сформульовано чітко та взаємоузгоджено.

Відзначаємо логічність та доказовість методологічних орієнтирів здійсненого дисертанткою дослідження з урахуванням специфіки сучасної лінгвістичної парадигми, що дозволяє пересічній людині успішно адаптуватися до інших культур й іншомовного соціального оточення.

У розділі 1 на основі студювання широкої джерельної бази, аналізу теорій, концепцій, підходів щодо сутнісних параметрів поняття «білінгвізм», здобувачка розкриває його з позиції розкриття термінологічних сполук: «мовні контакти», «мовна взаємодія», «взаємовплив мов», «змішування мов», «схрещення мов», «іншомовний вплив» у контексті європейського та вітчизняного тлумачення в міждисциплінарному дискурсі. Схвально, що авторка розглядає сутнісні характеристики білінгвізму не лише в міждисциплінарному контексті, а на рівні сучасних європейських освітніх тенденцій, де багатомовність, полілінгвізм є домінуючими вимогами професійного й особистісного зростання особистості.

Визначаючи білінгвізм як двомовне навчання, здобувачка послуговується нормативними документами, в яких декларуються вимоги та

накреслюються шляхи щодо їх впровадження в освітні заклади всіх рівнів. Синхронічний і діахронічний аналіз розвитку білінгвізму дав можливість визначити основні освітні вектори, які вплинула на мовну політику, через полікультурність, визнання білінгвальність як практику поперемінного використання двох мов. Беручи за основу природній (опанування мови відбувається у процесі спілкування з носіями мови) і штучний (реалізується на уроках іноземної мови у школі, закладі вищої освіти тощо) здобувачка слідом за вченими розкриває специфіку застосування умов білінгвального навчання у шкільній освіті.

За результатами вивчення широкого джерелознавчого матеріалу схарактеризовано генезу дослідження білінгвізму в українській і зарубіжній науці; вивчено досвід організації білінгвального навчання в США, Канаді, Німеччині та ін. Цінними є досягнення білінгвальної шкільної освіти в Австрії, Люксембурзі тощо, загалом у країнах Європейського Союзу. Акцентовано увагу на проблемі конструювання білінгвальних освітніх програм (курикулумів), типології білінгвальної освіти тощо. Обґрунтовано психолого-педагогічні засади білінгвальної освіти. Вивчення специфіки білінгвальної освіти в освітній практиці зарубіжних країн уможливило висновок про те, що в кожній з них сформовані її традиції, особливості, що відрізняються поставленими цілями, специфікою структурування поліваріантного змісту освітніх програм й організації освітнього процесу, що забезпечують набуття учнями високого рівня міжкультурної комунікації, ресурсним забезпеченням, урахуванням індивідуальних запитів споживачів освітніх послуг тощо.

У розділі 2 презентовано ретроспективний аналіз білінгвальної шкільної освіти в школах Англії і в Уельсі на основі теоретичних концептів (аналітичного, критичного, прогностичного) в поєднанні з механізмами уніфікації та диверсифікації інформаційної бази, отриманої на основі вивчення нормативно-правової структури Великої Британії та наукових праць з теми дослідження; схарактеризовано специфіку структурування

змісту та використання форм і методів вивчення мов у закладах середньої освіти обраних країн, обґрунтовано методологічні основи розвитку білінгвальної освіти в Англії і Уельсі.

У розділі 3 розкрито особливості білінгвальної освіти у школах України та здійснено зіставний аналіз основних досягнень білінгвального навчання в обраних країнах. На особливу увагу заслуговує здійснене здобувачкою експериментальне дослідження, яке дає можливість вивчити стан білінгвального навчання в школах Англії та Уельсу. Відрадно, що емпіричний добір даних здійснювався за модифікованим авторкою опитувальником (The Compton school, London), що дав можливість виявити особливості двомовного навчання учнів за такими параметрами: гендерними, територіально регіональними, віковими особливостями та класом навчання.

Теоретичне значення роботи полягає у здійсненні дефінітивного аналізу базових понять дослідження. Авторка сформулювала дефініцію білінгвізму як міждисциплінарної категорії, що вивчається у теорії і практиці різних наук (психології, педагогіки, соціології, лінгвістики, психолінгвістики та ін.) з урахуванням специфіки функціонування двомовності у певному суспільстві. Ґрунтовний аналіз різних підходів до визначення сутності білінгвізму (лінгвістичний, соціологічний, психологічний, психолінгвістичний та ін.) дозволив уточнити поняття білінгвізму як багатовимірного соціокультурного явища, що передбачає співіснування, взаємовплив і взаємодію двох мов у соціумі, може характеризуватися активністю або пасивністю використання, соціальною, регіональною або професійною диференціацією, впливає на розвиток мовних систем обох мов і зумовлює формування національно свідомого і полікультурно толерантного ставлення до мовного, культурного розмаїття суспільства.

На основі студіювання українських і зарубіжних праць визначено низку сутнісних характеристик білінгвальної освіти: відкритість, альтернативність, детермінованість мовної освітньою політикою, поліваріантність змісту, інституційне різноманіття, наявність специфічних способів формування

людини-білінгва в різних мовних ситуаціях, неперервність від початкового рівня володіння знаннями двох мов до вільного; урахування вікових особливостей суб'єктів навчання, прагматизм тощо. Основними принципами білінгвальної освіти визначено такі: полікультурність, відкритість, аполітичність, наступність, семантизація навчального матеріалу, різноманітність форм, методів і засобів, урахування особливостей рідної мови, культуровідповідність та ін. У результаті вивчення наукових праць виокремлено типи білінгвальної освіти: аккультураційний (витісняючий, зберігаючий, бікультурний), ізолюючий, відкритий, продуктивний і репродуктивний.

Студіювання лінгвістичних, педагогічних, психолінгвістичних праць уможливило визначення білінгвальної шкільної освіти як процесу опанування учнями потенціалу двох мов у межах закладів середньої освіти, у яких відбувається послідовне вивчення мов від репродуктивного до продуктивного білінгвізму і передбачено у результаті рівноправне володіння рідною й іноземною мовами. З'ясовано, що термінологічне поле білінгвізму і білінгвальної освіти формуються такі поняття, як: «мовні контакти», «мовна взаємодія», «змішування мов», «кодове перемикання», «багатомовність», «білінгв» тощо.

Практичне значення полягає в тому, що отримані у процесі наукового дослідження результати можуть бути використані з метою удосконалення білінгвальної шкільної освіти як в Україні, так і у Великій Британії. Основні положення і висновки дослідження покладено в основу програми спецкурсу «Білінгвальна освіта Англії та Уельсу» для майбутніх педагогів різного фаху, переважно філологів, білінгвістів, вчителів-україністів, учителів іноземних мов. Окремі результати дослідження, можуть бути використані при розробленні навчальних програм з педагогічної компаративістики, іноземної мови (за професійним спрямуванням), опрацюванні спільних освітніх проєктів, написанні навчальних і науково-методичних посібників, виконанні кваліфікаційних робіт на бакалаврському і магістерському рівнях. Деякі

положення можуть доповнити тематику семінарських занять до курсів з історії педагогіки, порівняльної педагогіки, методик викладання мов та ін.

Основні результати дисертації впроваджено в освітній процес Мукачівського державного університету (акт №445 від 11.03.2020р.); Ужгородського національного університету (акт № 946/01/14 від 16.03.2020р.); Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (акт №8 від 20.03.2020р.); Громадської організації «Прості питання» (акт № 05/03/20 від 11.03.2020 р.).

Повнота викладення матеріалів у публікаціях положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Основні результати дослідження висвітлено у 25 публікаціях (21 – одноосібна), серед яких: 2 колективні монографії; 3 статті у наукових фахових виданнях України (у тому числі 1 – у виданні, яке включено до міжнародних наукометричних баз даних); 4 статті у наукових періодичних зарубіжних і наукометричних виданнях (у тому числі у виданні країни, що входить до Європейського Союзу (Литва)); 1 методичні рекомендації; 15 публікацій у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Особистий внесок дисертантки у колективній монографії «Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи»(2020) полягає у написанні авторського розділу, присвяченого проблемі білінгвальної освіти як чинника полікультурного виховання в українському суспільстві. У колективній монографії «Approaches, methods and findings in the context of foreign language teaching: modern universities' dimension» (2018) вміщено розділ Г.С. Лотфі Гаруді, в якому схарактеризовано досвід білінгвальної освіти у прогресивних країнах, представлено аналіз змісту білінгвальних освітніх програм. У статті (у співавторстві з Я. Брухаль) авторці належить обґрунтування теоретичних аспектів білінгвізму з урахуванням специфіки мовної взаємодії в сучасному суспільстві. У працях (у співавторстві з Н. Ільчишин) дисертантка окреслила потенціал інформаційних технологій в організації навчання іноземної мови студентів у процесі організації

самостійної роботи та визначила можливості білінгвального навчання у розвитку комунікативної компетентності викладача.

ВИСНОВКИ

Усі наукові результати, які викладені в дисертаційній роботі, отримані автором самостійно. Дисертація, виконана Галиною Степанівною Лотфі Гаруді на тему «Розвиток білінгвальної шкільної освіти в Англії та Уельсі», є самостійним науковим дослідженням актуальної проблеми, містить оригінальні підходи до розв'язання теоретичних та практичних питань, пов'язаних із розвитком білінгвальної шкільної освіти в Англії та Уельсі.

У дисертації отримано нові науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати, що в сукупності сприяють підвищенню ефективності білінгвальної освіти на різних освітніх рівнях в Україні. Зміст дисертації відповідає визначеній меті, поставлені здобувачкою наукові завдання вирішені повністю, мета дослідження досягнута та реалізована й узагальнена у висновках. Основні положення дисертації, задекларовані здобувачкою, містять елементи наукової новизни. Структура й обсяг роботи відповідають встановленим вимогам.

Викладені положення, висновки та рекомендації повністю обґрунтовані та аргументовані, віддзеркалюють позицію авторки щодо основних положень, викладених у дисертації та публікаціях, апробованих на наукових заходах різних рівнів.

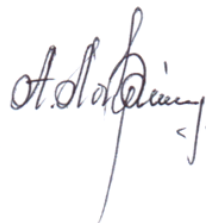
Висновок. Отже, дисертаційне дослідження «Розвиток білінгвальної шкільної освіти в Англії та Уельсі» є завершеною науковою працею, в якій її авторкою Г.С. Лотфі Гаруді отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має значення для розвитку теорії і практики педагогічної освіти, загальної середньої освіти методики навчання мов. Дисертаційна робота Г.С. Лотфі Гаруді відповідає вимогам п. 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України

від 06 березня 2019р. № 167, та може бути представлена у спеціалізованій вченій раді для присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі 01 Освіта / педагогіка зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Результати дисертаційного дослідження обговорено і схвалено на розширеному засіданні фахового семінару відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України 21 вересня 2020 року.

Головуючий на засідання фахового семінару –

доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу
теорії і практики педагогічної освіти
ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України

О.А. Лавріненко

Рецензенти –

доктор педагогічних наук, старший
науковий співробітник, завідувач
відділу змісту і технологій педагогічної
освіти ІПООД імені Івана Зязюна
НАПН України

М.П. Вовк

кандидат філологічних наук,
старший науковий співробітник
відділу зарубіжних систем
педагогічної освіти і освіти дорослих
ІПООД імені Івана Зязюна
НАПН України

М.М. Марусинець

Учений секретар –

кандидат педагогічних наук,
старший дослідник

О.В. Тринус
Лавріненко О.А., Вовк М.П.,
Марусинець М.М., Тринус О.В.
